

УДК 377:37.091.12.011.3-051+
37.091.212-021.23:81'243
DOI: 10.15330/esu.14.135-141

Ірина Бей,
аспірант, ДВНЗ “Прикарпатський
національний університет імені Василя Стефаника”
(м. Івано-Франківськ, Україна)
Ірина Вей,
Post-graduate student,
Vasyl Stefanyk Precarpathian national university
(Ivano-Frankivsk, Ukraine)
beyirene@gmail.com

**ПАРИТЕТНИЙ ДІАЛОГ ЯК ЧИННИК СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В
ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ ВИКЛАДАЧА ТА СТУДЕНТА ФАКУЛЬТЕТУ
ІНОЗЕМНИХ МОВ**

**PARITY DIALOGUE AS A FACTOR OF SUBJECT-TO-SUBJECT COOPERATION
BETWEEN LECTURER AND STUDENT OF FOREIGN LANGUAGES FACULTY**

У статті розглядаються проблеми педагогічної взаємодії в процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти.

З цією метою представлено теоретичний аналіз суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі стосунків “викладач-студент”; обґрунтовано універсальні принципи побудови і ведення паритетного діалогу учасників освітнього процесу вищої школи. Визначено низку діалогічних умінь, якими має оволодіти майбутній учитель іноземних мов: мотиваційні, комунікативні, організаторські, гностичні, емоційні та оцінні.

Автором доведено важливість паритетного діалогу як такого, що забезпечує рівність психологічних позицій, взаємні гуманістичні відносини, активність викладача та студентів, готовність прийняти співрозмовника, взаємодіяти з ним.

***Ключові слова:** паритетний діалог, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, майбутні учителі, факультет іноземних мов.*

The article is dedicated to the problem of pedagogical cooperation in the process of training future foreign languages teachers for the project activity in comprehensive educational institutions.

For this purpose it presents the analysis of subject-to-subject relations within the system of interrelations “lecturer-student”; it is explained the universal principles of making and caring on an equal dialogue. These principles are: respect for the partner; accepting the partner the way he is and, in the meantime, orientation towards his highest achievements (real and potential); self-esteem (it provides the realization of the highest abilities of the participants of dialogic communication); the tolerance principle.

The article points out that dialogic skills which future foreign languages teacher have to acquire are as follows: motivational (ability to stimulate a positive motivation for the wider using of dialogue in the learning process), communicative (ability to make contacts with people and be flexible in communication), organizational (ability to organize a dialogue, manage the discussion, coordinate actions and opinions of the dialogue participants), gnostic (ability to form a dialogue, structure teaching information), creative (ability to generate ideas, in usual things to see the

unusual), emotional (ability to have an effect on the dialogue partner), evaluative (ability to come to conclusion, analyze the results of the cooperative conversation).

Based on the generalization of psycho-pedagogical researches on the given problem, there have been made a supposition that forming project competence of future specialists is possible under condition of creation pedagogical subject-to-subject relations in the educational process. Such relations, in the author's opinion, will be effective if putting the following into practice of higher school: personal orientation of dialog partners that means readiness to see and understand each other, considering the right of everyone to choose; subject-to-subject nature of communication implying the parity of the interlocutors' psychological positions at which it is necessary to avoid dominance of the lecturer and admit student's right to his own opinion; non-standart methods of communication which is the result of moving away from exclusively role-based position of the lecturer.

In conclusion, the author states that introducing parity dialogue in the educational process is an important factor of the efficient professional training of future foreign languages specialists.

Key words: parity dialogue, subject-to-subject cooperation, future teachers, foreign languages faculty.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Кардинальні зміни в суспільно-політичному та економічному житті суспільства ставлять перед системою освіти цілу низку нових завдань, які визначені Законами України “Про освіту” та “Про вищу освіту”, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.

У цих документах стверджується, що вища освіта в Україні має ґрунтуватися на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості та спрямовуватися на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, практичної підготовки фахівців, які мають визначати темпи і рівень науково-технічного, економічного та соціально-культурного прогресу. Особлива увага спрямовується на формування інтелектуального потенціалу нації та всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Також зазначається, що вирішення цих завдань залежить від послідовної демократизації та гуманізації стосунків учасників педагогічного процесу в закладах вищої освіти.

У відповідності з поставленими завданнями однією з актуальних проблем у сучасних психолого-педагогічних розвідках вважається дослідження таких понять як “рівноправна взаємодія”, “паритетне спілкування”. “демократизація навчання” тощо, що відображають найважливіші питання суспільного життя – становлення особистості.

Особливого значення ці проблеми набувають під час підготовки майбутніх учителів іноземних мов до професійної діяльності, адже комунікативне спрямування процесу оволодіння іноземними мовами вимагає, в першу чергу, в організації його діалогічності, особистісної орієнтації, організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу закладів вищої освіти.

Одним із ефективних чинників такої взаємодії вважається *паритетний діалог*, який у психолого-педагогічних дослідженнях розглядається як комунікативний процес реальних партнерів, у ході якого відбувається не лише обмін інформацією, а й виявлення точок зору, змістових позицій, ціннісних орієнтацій партнерів.

Дослідженню проблеми рівноправності сторін у діалогічній взаємодії в системі стосунків “викладач-студент” присвячено достатньо наукових праць, однак багато аспектів цієї багатогранної проблеми ще залишаються невирішеними.

Так, потребують подальшого дослідження питання організації паритетної взаємодії викладача та студента факультету іноземних мов в процесі їх підготовки до проектної діяльності в закладах загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перспективність вивчення професійного спілкування вчителя з учнями на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії прослідковується в наукових працях Б. Г. Ананьєва, О. М. Леонтьєва, М. І. Лісіної, Д. Ф. Ніколенка, Г. С. Костюка, С. Д. Максименка.

Теоретичне осмислення структури і функцій спілкування розкрито в роботах Г. М. Андреевої, О. О. Бодальова, Л. О. Карпенко, Б. Ф. Ломова, В. М. М'ясищева, В.М. Парфенова, В. Д. Паригіна та ін.

Педагогічні аспекти взаємодії представлені в працях таких провідних науковців, як Г. О. Балл, О. Б. Добрович, М. Н. Корнєв, Л. Ф. Петровська, С. А. Семиченко, Т. С. Яценко.

У наукових доробках зазначених вчених досліджуються педагогічні особливості спілкування, його структурні компоненти, психологічні особливості як різновиду професійної взаємодії, що опосередковується через контакт учителя з учнями.

Аналіз наукових джерел з означеної проблеми показав, що у авторів немає єдиного погляду на проблему як педагогічної взаємодії, взагалі, так і діалогічного спілкування в процесі її здійснення, зокрема.

Так, деякі автори розглядають діалог як безпосереднє мовленнєве спілкування двох людей, зумовлене спеціальними зусиллями двох суб'єктів і спрямоване на його розвиток. Свою позицію вчені обґрунтовують тим, що мова як засіб спілкування виникла і сформувалась історично у процесі розвитку людського суспільства і обумовлена його потребами.

Інші вважають, що взаємодія двох суб'єктів сама по собі ще не є діалогом: останній виникає там, де є взаємодія двох різних змістовних позицій.

Отже, актуальність означеної проблеми, її дискусивно-полемічний характер та недостатня розробленість в теорії та практиці педагогічної освіти зумовили вибір теми наукової статті.

Мета статті: представити особливості організації ефективного паритетного діалогу як чинника суб'єкт-суб'єктної взаємодії в процесі підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проектної діяльності.

Виклад основного матеріалу.

У науковій літературі “взаємодія” визначається однією з основних категорій. Характер взаємодії напряму залежить від особливостей спілкування учасників освітнього процесу, яке на сучасному етапі розвитку науки неоднозначно інтерпретоване дослідниками як поняття.

Різноманітність визначень концепту “спілкування”, з одного боку, пояснюється специфікою і багатоплановістю контактів учасників взаємодії, встановлених з метою узгодження спільних дій та здійснення інформаційного обміну. З іншого боку, розбіжність теоретичних підходів пояснюється неможливістю цілісного вивчення процесу функціонування міжособистісних відносин між викладачем і студентами, що пояснюється особливостями перебігу психічних процесів, зокрема, процесу пізнання.

У довідковій літературі це поняття також розглядається вченими по-різному: і як взаємодія, і як процес взаємозв'язку, і як система прийомів взаємодії, і як умова розвитку особистості, і як зв'язок між людьми тощо.

Так, С. Гончаренко у педагогічному словнику визначає “спілкування” як “складну взаємодію людей, в якій здійснюється обмін думками, почуттями, переживаннями, способами поведінки, звичками, а також задовольняються потреби особистості в підтримці, солідарності, співчутті, дружбі, належності тощо”. Спілкування, на його думку, – необхідна умова формування, існування й розвитку особистості [6, с. 317].

У свою чергу, М. Фіцула у термінологічному словнику тлумачить його як процес взаємозв’язку та взаємодії суспільних суб’єктів, у якому відбувається обмін інформацією, діяльністю, досвідом, здібностями, вміннями та знаннями, а також результатами діяльності [7, с. 442].

Психологічний словник дає таке визначення “спілкування” – “це зв’язок між людьми, в процесі якого виникає психічний контакт, що проявляється в обміні інформацією, взаємопереживанні, взаєморозумінні, взаємному впливі” [5, с. 291].

У нашому дослідженні будемо розглядати це поняття з урахуванням і педагогічних, і психологічних позицій як таке, що водночас реалізує комунікативну, перцептивну та інтерактивну функції, використовуючи при цьому всю сукупність вербальних та невербальних засобів.

Крім того, важливою характеристикою означеного феномена вважаємо домінування в ньому особистісної орієнтації та суб’єкт-суб’єктного характеру, основними ознаками яких визначаємо такі, як рівність психологічних позицій, взаємну гуманістичну установку, активність педагога та учнів, взаємопроникнення їх у світ почуттів і переживань, готовність прийняти співрозмовника, взаємодіяти з ним.

У психолого-педагогічних розвідках цей феномен також розглядається по-різному.

В аспекті означеної проблеми для нас важлива думка С. Вітвицької, яка професійно-педагогічне спілкування визначає як систему прийомів органічної соціально-психологічної взаємодії педагога та вихованців, змістом якої є обмін інформацією, пізнання один одного, стимулювання діяльності вихованців, організація і корекція взаємин у колективі, обмін ролями, співпереживання і створення умов для самоствердження особистості.

У професійному спілкуванні викладача вчена виділяє два взаємопов’язаних компоненти. По-перше, – це загальні принципи (основа) спілкування, що закладаються самим характером суспільного ладу, наслідуванням цінностей минулого, в яких реалізується педагогічна діяльність викладача, єдина мета і задачі навчання та виховання. По-друге, його індивідуальні принципи (основа) спілкування, громадянська позиція, стиль спілкування – сукупність конкретних прийомів і засобів, які педагог доцільно, залежно від конкретних умов і можливостей навчання і виховання реалізує у своїй діяльності на основі власних знань, професійного досвіду, здібностей і умінь [2, с. 73].

Ми погоджуємося із твердженням дослідниці і вважаємо, що за умови правильної організації педагогічної взаємодії, майбутні учителі іноземних мов матимуть всі можливості для вияву власної позиції, ініціативи, творчих здібностей, що і є основними ознаками їх майбутньої проектної діяльності.

Аналіз вищезазначених досліджень дозволив нам розробити систему роботи з формування навичок педагогічної взаємодії в системі стосунків “викладач – студент факультету іноземних мов”.

В основу її теоретичної концепції було покладено твердження М. Фіцули про те, що ефективності цієї взаємодії залежить від дотримання таких вимог, як:

- взаємодія факторів “провідності” й співробітництва при організації педагогічного процесу;
- формування в студентів професійної соборності з викладачами;
- подолання рецидивів авторитарних форм педагогічного впливу, орієнтація педагогічного спілкування на зрілу особистість із розвинутою самосвідомістю;
- опора на професійний інтерес студентів як фактор впливу на виховання і навчання, реалізація на його основі педагогічного спілкування та всієї системи виховної роботи;
- включення студента у різні форми початкової дослідницької діяльності тощо [7, с. 65].

Крім того під час моделювання системи роботи було враховане узагальнення особливостей суб’єкт-суб’єктних відносин, основними ознаками яких у психолого-педагогічних дослідженнях виділяються такі, як:

- 1) особистісна орієнтація співрозмовників – готовність бачити і розуміти один одного, враховуючи право кожного на вибір, не нав’язуючи думку, а допомагаючи іншому обрати власний шлях розв’язання проблеми;
- 2) толерантний характер спілкування, що передбачає рівність психологічних позицій співрозмовників, за яких слід уникати домінування педагога і визнавати право студента на власну думку, позицію, бути самому готовим змінюватися;
- 3) проникнення у світ почуттів і переживань, готовність підтримувати твердження співрозмовника;
- 4) нестандартні прийоми спілкування, що є наслідком відходу від суто рольової позиції педагога.

Вважаємо, що реалізація цих положень можлива за умови впровадження в процес навчання майбутніх учителів іноземних мов паритетного діалогу, який має виконувати провідну роль у системі стосунків викладача та студента факультету іноземних мов.

Теоретичний аналіз лінгвістичних та психолого-педагогічних досліджень щодо особливостей діалогічного спілкування свідчить про те, що феномен діалогу є поліморфним і виступає водночас як принцип і механізм психічних явищ та процесів, як психічний стан, як почуття й емоція і як властивість особистості. Принципи й закономірності діалогу констатують величезну кількість явищ і феноменів – мовлення і мислення, свідомості й самосвідомості.

Як справедливо стверджує М. Папуча, діалог є основою педагогічного спілкування, плідотворне джерело та стимул формування особистісних позицій. У діалогічній взаємодії відбувається своєрідне розширення позицій кожного партнера: окрім власної позиції, поступово формується позиція “іншого”, тобто учасник спільного вирішення проблеми, ніби ставши на місце партнера, починає оцінювати власну гіпотезу, брати участь у співтворенні гіпотези іншого, формуючи рефлексивні механізми мислення [4].

Важливим для нашого дослідження є наукові розвідки Г. О. Балла, який розробив універсальні принципи побудови і ведення рівноправного діалогу. Це такі, як:

- *принцип поваги до партнера* (реалізація цього принципу передбачає щире визнання того, що інтереси і прагнення партнера не лише важливі, його думки не менш цікаві й цінні, ніж мої);
- *прийняття партнера таким, який він є*, і водночас орієнтація на його найвищі досягнення (реальні та потенційні), на перспективу, що відкривається перед ним;

- *повага партнерів до самих себе* (передбачає реалізацію найвищих можливостей учасників діалогічного спілкування);
- *принцип толерантності* (цей принцип щільно пов'язаний із гуманістичними настановами, з розумінням складності і суперечливості світу) [1].

Зі своїх позицій, виділяючи специфічні особливості діалогічного спілкування, А. Леонт'єв стверджує, що в педагогічному процесі необхідне володіння учителем певними діалогічними вміннями, а саме: *мотиваційними* (уміння стимулювати позитивну мотивацію до більш широкого використання діалогу в навчальному процесі), *комунікативними* (уміння контактувати з людьми, бути гнучкими у спілкуванні); *організаторськими* (уміння організувати діалог, керувати дискусією, координувати дії та висловлювання учасників діалогу); *гностичними* (уміння моделювати діалог, структурувати навчальну інформацію); *креативними* (уміння генерувати ідеї, у звичайному бачити незвичайне); *емоційними* (уміння емоційно впливати на співрозмовника); *оцінними* (уміння робити висновки, аналізувати результат спільної бесіди) [3].

Вважаємо, що ці положення мають бути провідними під час підготовки майбутніх учителів до проектної діяльності і сприятимуть процесу їх фахової підготовки, якщо у практику роботи вищої школи впроваджувати інноваційні технології навчання, серед яких можемо виділити такі, як: проблемне навчання, що передбачає створення проблемних ситуацій з метою розвитку пізнавальної діяльності студентів; технологія імітаційно-ігрового навчання з використанням дидактичних, рольових, ділових та інших ігор; системи тренінгів; технологія групового навчання, використання якої в аспекті нашого дослідження надасть можливість усім учасникам освітнього процесу активно діяти, формувати навички співпраці, діалогічного спілкування (зокрема володіння прийомами активного слухання, вироблення загального рішення, розв'язання протиріч) та ін.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Теоретичне дослідження проблеми педагогічної взаємодії в процесі спілкування викладача та студента факультету іноземних мов дозволило зробити висновки про те, що ефективність процесу формування проектної компетентності майбутніх учителів іноземних мов залежить від раціонально організованої суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу, що ґрунтується на засадах співробітництва та паритетного діалогу.

Для успішного опанування студентами професійних умінь та навичок придатні не всі види педагогічного інструментарію, а лише ті, які в поєднанні з традиційними, з одного боку, створювали б педагогічні умови для спонукання до самостійної творчої й розумової діяльності, а з іншого боку – моделювали б предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності студентів.

Таким вимогам відповідає активне навчання, відмінною рисою якого є створення умов для реалізації *паритетного* діалогу, який розглядаємо як комунікативний процес реальних рівноправних партнерів, у ході якого відбувається не лише обмін інформацією, а й виявлення точок зору, змістових позицій, ціннісних орієнтацій.

Перспективним напрямом роботи з означеної проблеми вважаємо розробку та впровадження засобів реалізації паритетного діалогу як чинника суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу вищої школи.

Література

1. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму. Київ, 2007. 170 с.

2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.
3. Леонтьев А. А. Педагогическое общение. Москва: Знание, 1979. 48 с.
4. Папуча М. В. Внутрішній світ людини та його становлення: наукова монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М. М., 2011. 656 с.
5. Психологічний словник / авт.-уклад.: В. В. Синявський, О.П.Сергеєнкова; за ред. Н. А. Побірченко. Київ: Науковий світ, 2007. 336 с.
6. Український педагогічний словник / авт.-уклад. С. Гончаренко. Київ: Либідь, 1997. 376с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч.посіб. 2-ге вид.доп. Київ: Академвидав, 2010. 456с.

References

1. Ball H. O. Oriientyry suchasnoho humanizmu. Kyiv, 2007. 170 s.
2. Vitvytska S. S. Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly: Metodychnyi posibnyk dlia studentiv mahistratury. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2003. 316 s.
3. Leontev A. A. Pedahohycheskoe obshchenye. Moskva: Znanye, 1979. 48 s.
4. Papucha M. V. Vnutrishnii svit liudyny ta yoho stanovlennia: naukova monohrafiia. Nizhyn: Vydavets Lysenko M. M., 2011. 656 s.
5. Psykholohichnyi slovnyk / avt.-uklad.: V. V. Syniavskiy, O.P.Serhieienkova; za red. N. A. Pobirchenko. Kyiv: Naukovyi svit, 2007. 336 s.
6. Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk / avt.-uklad. S. Honcharenko. Kyiv: Lybid, 1997. 376 s.
7. Fitsula M. M. Pedahohika vyshchoi shkoly: navch.posib. 2-he vyd.dop. Kyiv: Akademvydav, 2010. 456 s.

Одержано статтю: 9.11.2018

Прийнято до друку: 3.12.2018

УДК 373.2 : 796.011

DOI:10.15330/esu.14.141-146

Лариса Гаращенко,

кандидат педагогічних наук,

Київського університету імені Бориса Грінченка
(м. Київ, Україна)

Larusa Harashchenko,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),

Borys Grinchenko Kyiv University
(Kyiv, Ukraine)

kapelka0104@ukr.net

УДОСКОНАЛЕННЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE EDUCATORS TO THE IMPLEMENTATION OF PHYSICAL EDUCATIONAL AND RECREATIONAL ACTIVITIES IN PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTION

У статті розглянуто деякі аспекти фахової підготовки бакалаврів дошкільної освіти до вирішення завдань фізкультурно-оздоровчого напрямку. Доведено, що організація навчально-пізнавальної діяльності базується на співпраці викладача зі студентами. Обґрунтовано доцільність використання інтерактивних методів навчання для якісного оволодіння майбутніми вихователями професійним досвідом у галузі фізичного виховання та оздоровлення дітей. Головну увагу зосереджено на розвитку їхньої активності та ініціативності. Розглянуто основи технології фахової підготовки на прикладі вивчення навчальної дисципліни “Методика фізичного виховання дітей дошкільного віку”.

Ключові слова: пріоритетність фізкультурно-оздоровчої роботи, пізнавальна діяльність, активність, співпраця, самостійна пошукова діяльність.